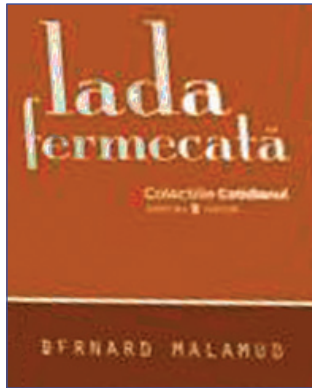

Prezențe evreiești în literatură

În raftul de bibliotecă pe care iubitorii de lectură (existenți încă, din fericire) l-au rezervat colecției literare oferită miercuri de ziarul *Cotidianul*, a urcat nu de mult o carte cu titlul de poveste pentru copii: „Lada fermecată”, de Bernard Malamud – o mai veche cunoștință americană a noastră. Nu e însă nicicum o carte pentru cei mici: aș spune mai curând că e o proză pentru buni, atât de înduioșător de anacronică, atât de inocent lirică, de cumsecade și plină de suferință neputincioasă este lumea new-yorkeză în care scriitorul ne ia cu dânsul.

Deși totul se petrece – în timp – la o aruncătură de băț în spatele nostru, spre anii 1960, anii tinereții multora dintre noi, când Europa de Est își mai lingea rănile sângărând lăsate de război, imaginându-și că îndepărtata Americă este Edenul supremei prosperități. Da de unde, ne oprește autorul din iluzionările noastre, povestindu-ne tot felul de istorioare în stilul său patinat de vreme, cam diluat pentru gustul cititorului de azi care nu are răbdare decât pentru acțiune și zbatere. Stilul lui Malamud e cel al sentimentalismelor rusești (e vreau rus de origine, ce vrei?!), considerat demodat în epoca noastră. Da de unde, insistă el, veniți cu mine în Bronxul italiano-evreiesc să vedeți cum arătau, la mijlocul secolului 20 și la fața locului, iluziile voastre. Și descoperi că americana „Lada fermecată” este de fapt tot o „Lădiță cu necazuri”, cea care l-a însoțit mereu, cocărjându-i spinarea, pe evreul hăituit de-a lungul istoriei – accesoriu biografic și neobosită sursă de literatură.

Lumea lui Malamud este acea calicime care abia își câștigă cenții pentru pâinea zilnică și ceașca de ceai rusesc, cizmari cărpăcând cu flecuri pantofii vecinilor, o lume a negustorilor falși, deschizându-și prin demisoluri întunecate câte o scărișoară în care nu intră mai nimeni, a unor scriitorași ratați care-și ard disperați în pubelă manuscrisele respinse de edituri sau a unor văduve tinere care preferă să moară decât să se predea amorului nelegalizat. Și mai ales o lume a unor bătrâni săraci, însingurați, gata să fie aruncați în stradă de proprietari cărpănoși

și burtoși – sigur, și ei evrei: frate, frate, dar banul e ban. O omenire care foșgăie și prin mahalalele genialelor romane ale lui Bashevis Singer și ale altor clasici ai literaturii idiș, poate chiar și prin amintirile noastre, ale celor care și-au trăit copilăria și adolescența prin orașele moldovenești. Numai că Malamud, care e născut în America și scrie în engleză, nu cunoaște, nu simte și nu poate reinvia întru totul acea atmosferă evreiască de un pitoresc unic. Peste personajele sale plutesc deja acele „americanisme” care vor domina curând viața imigranților evrei veniți din estul european, scuturându-și încet-încet umilițiile și complexele și scoțând la iveală forța lor de supraviețuitori. Scotocind în „lădița sa cu povești”, Bernard Malamud găsește și această poftă de viață și disponibilitatea idilică de a crede în dragoste, în om, în Cel de sus, în familie. Bărbații din povestirile sale vor, mai toți, să se însoare și sunt gata la tot soiul de „fapte vitejești” pentru a o obține pe aleasa inimii (spuneți asta nepoților dumneavoastră și o să le auziți hohotele de râs). Sobel, făcău tomnatec dar om citit, hrănit cu clasici europeni, om cu mâini și suflet de aur, acceptă să ucenicească ani de zile în ale cizmăriei, doar-doaeră și obține mâna fetei patronului. „Zi de zi, timp de cinci ani, a stat pe scăunelul său de lucru, tăind petece și bădăncălău pe calapod, așteptând ca fata să crească, să se transforme în femeie, neputând să-și ușureze povara inimii, necunoscând nimic altceva în

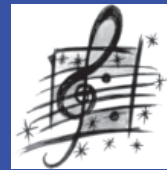
Scotocind prin „Lada fermecată” a lui Malamud

afara disperării” (*Primii șapte ani*). Leo Finkle, învățăcel în ale celor sfinte, se hotărăște să-și ridice, în sfârșit, de pe cartea ochii înroșiți de studiu și să-și caute nevastă; dar unde s-o găsească? Apelează la Salzman, peștorul cam fără spor, „veșnic jerpelit și mirosind a pește de trăsnea, cu ceva dinți lipsă și aflat în permanentă agitație”, care avea în posesie o „Lada fermecată”. Acolo așteptau miresele: în pozele roase de la atâta pipăit inefficient. Care să fie bună pentru un viitor rabin? Cea școlită și cu slujbă bună e prea coaptă, cea frumușică e văduvă, cea tânără e șchioapă. Într-un târziu, Leo Finkle găsește în fundul „lădiței” o poză la minut, cu marginile zdrențuite, din care îl privește, cu ochi mari, triști, o tânără subțirică, fragilă, sprijinită de un felinar. Un zvâcnet de inimă îl vestește pe viitorul rabin că și-a găsit aleasa: „Ea este”, îi comunică el peștorului, dar acesta urlă îngrozit: „Nu se poate, nu e potrivită pentru dumneavoastră”. Și izbucnind în plâns, adăugă: „E Stella, fetița mea, o păcătoasă, dar e sufletul meu, care ar trebui să ardă în flăcările iadului”... Cine se poate însă împotrivi loviturii de trăsnet a mării iubiri? Acolo, lângă felinar, pe trotuarul pe care fata își face de obicei meșeria, are loc și „vederea” între viitorii miri. În timp ce, după colț, Salzman, agentul matrimonial stil evreo-ruso-american al anilor 1950, înalță rugăciuni către sufletele celor morți, cerând iertare Celui de sus pentru fosta păcate ale fetei lui, purificată prin dragostea viitorului rabin. Frumos. Lacrimogen. Telenovelă „avant la lettre”. Subiect numai bun pentru o romanță hollywoodiană gen „Pretty woman”.

Cine crede că o asemenea poveste nu mai poate exista în hiper-modernizată Americă, unde internetul a înlocuit de mult peștorii cu perciuni, să facă o scurtă călătorie prin Brooklyn de astăzi al evreilor religioși. Se va întoarce cu amintirea unei lădițe pline de farmece... N-aveți cumva vreo rubedenie care să vă invite în State? Copiii dumneavoastră sau poate nepoții. De care vă este atât de dor...

SANDA FAUR

Inventatorii

de cântec

Laurențiu Profeta a fost un compozitor intelectual. Născut în 1925, a absolvit cursurile a două prestigioase conservatoare de muzică (la București și la Moscova), precum și ale Facultății de Filologie din București.

Iubea teatrul și filmul. Iar, în privința cărții, era un cititor profesionist. A scris muzică simfonică (în 1920, la numai

20 de ani, a primit Premiul III George Enescu). A compus muzică de teatru și de balet. „Print și cerșetor”, după Mark Twain, montat de Oleg Danovski la Operă, a rămas pentru multă vreme în memoria amatorilor de gen. A scris muzică vocal-sinfonică și chiar ușoară, mai întotdeauna pe versurile unor poeți renumiți („Șase piese umoristice”, pe versuri de Tudor Arghezi, „Cântice țigănești”, pe versuri de Miron Radu Paraschivescu, „Șansonete”, pe versuri de Minulescu, și multe altele). Într-o vară, la Festivalul de la

LAURENȚIU PROFETA

Mamaia, ne-a fost dat să ascultăm un cântec superb, de o subtilă muzicalitate, pe versurile fără seamăn, dar mai puțin cunoscute, ale unei poezii de Eminescu...

Intelectualitatea sa i-a răpit adesea destul de mult timp: a fost ales (sau numit...) în numeroase jurii, comitete și comisii, unde prezența lui, atât de agreabilă, de cumpătată și de plină de umor, făcea lungile ședințe mai scurte și mai suportabile.

Prietenii apropiați îi spuneau „Rentzi”, un fel de prescurtare simpatică a lui Laurențiu. Iar colegii mai tineri din Uniunea Compozitorilor îl numeau, între ei, „Profetu”, nu știu de ce, probabil ca să semnaleză că prezența lui la Uniune „profețea”, întotdeauna și în toate genurile, apariția unor lucrări muzicale valoroase, pe care compozitorul le pregătea cu promptitudine.

A scris și un musical pentru TES, despre un cunoscut Păcală iudeu, „Hershale”. Am colaborat cu el la această aventură și nu pot să nu-mi aduc aminte de prietenia, politețea și grija cu care-și înconjura colaboratorii. Nu i-am spus „Rentzi” niciodată, ci numai „maestre”. Era chiar un maestru în muzică și în prietenie. S-a stins singur și tăcut, retras într-un apartament de bloc vechi, plasat undeva la „cucurigu”, în centrul Capitalei, în apropiere de Piața Amzei, uitat de elevii lui, de prieteni și chiar de aceia care l-au prețuit. S-a stins un compozitor și lumea merge mai departe. Dar muzica mi se pare mai săracă, politețea mai dură, cumpătarea mai șchioapă și umorul mai trist, fără Laurențiu Profeta...

AUREL STORIN

Destăinuirile memoriei afective

Examene

Depășisem frumoasa perioadă a Radioului. Am fost anunțat că sunt transferat la Televiziune, care era încă un cimitir al elefanților. Nedându-i-se importanța pe care abia avea s-o câștige, erau expulzați acolo cele mai de frunte cadre ale bătrânului Radio, între care, fără falsă modestie, mă consideram și eu. De aceea mi se părea ciudat transferul. O dată cu instalarea lui Brucan și apoi a lui Paler acolo, am înțeles că nu de prost fusese mutat.

Dar iată, că în goana computerului pe care îmi scriu articolele, am devansat câteva evenimente importante din viața mea. În primul rând că retragerea mea de la „Medicină” făcuse ca să fiu considerat „fără studii”. Noile dispoziții însă prevedeau ca funcțiile importante să fie ocupate doar de persoane absolvente ale unei facultăți, indiferent care. Cum la „Medicină”, în ciuda celor cinci ani absolviți cu medii mari, nu mă mai primeau decât în anul II, am ales să studiez „Literale”. Mulți dintre cei obligați să obțină diplomele râvnite și-au folosit în acest scop relațiile, pilele și chiar banii. Alții au învățat pe rupte. Astfel a fost cazul lui Pavel Câmpăneanu, care mai târziu avea să devină unul dintre cei mai respectați sociologi. Dar în acea epocă mai era adjunctul meu (deși mai vârstnic decât mine). În fiecare clipă liberă se retrăgea în cămaruța ilustratorilor muzicali și tocea la algebră și la geografie precum și la alte materii, el trebuind să absolve întâi liceul. Iar eu, care datorită funcției de redactor șef adjunct la „Cultural”, eram cunoscut de multe cadre didactice de la Universitate, mâncam cartea, doar ca să nu mă fac de rușine la seminare și examene. Și într-adevăr, cea mai mare parte

le-am luat cu nota 10. Dar cu câte eforturi! Mi s-a înfundat însă la examenul de stat. Pentru teza de diplomă am scris o amplă monografie despre Mateiu Caragiale. Fiul din flori al lui Ion Luca a fost un scriitor foarte rafinat, încât unii l-au considerat mai important decât tatăl său. Ca îndrumător al lucrării mi l-am ales (ca un fel de răzbunare sado-masochistă) pe V.M., cel care respinsese „Nota zero la purtare”. El și comisia universitară mi-au acordat nota maximă, mai ales că până atunci nu apăruse încă o astfel de lucrare. La oral, pentru problemele de limbă și cele de marxism, n-am avut probleme. Din nou, ambele cu 10. Dificultățile s-au ivit la examenul de Istorie a Literaturii. Profesorul examinator era G.C. Nicolescu. Marota lui erau datele bio-bibliografice. Știai titlurile operelor și anii când au apărut, erai bun. Mai uitai câte ceva, era jale! Unul din subiectele de pe bilețelul pe care l-am tras la examen era: Ion Heliade Rădulescu, bineînțeles – date bio-bibliografice. Iar părintele „Zburătorului” trăise mult (1802-1872) și scrisese enorm, ba avusesse și o intensă activitate revoluționară la 1848. Citește bilețelul cu întrebările și încep eu să turui. Dar pe neașteptate profesorul mă oprește și mă întreabă: „Dar, la 1830, ce s-a întâmplat?”. Eu cad din cer! Ce naiba o fi făcut stimabilul în acel an? Încerc o mișcare de dribling: „Păi, a apărut «Manifestul Romantismului»; a avut loc bătălia pentru «Hernani»”. „Asta s-a întâmplat în Franța”, mi-o întoarce profesorul. „Eu te întreb: ce-a făcut Heliade?”. Îmi revizuiesc în minte notițele. Deschid, tot mental, „Istoria Literaturii” a lui Călinescu; nimic!

Dar G.C. îmi sare în ajutor: „E vorba de o traducere”. Și deodată în cap mi se făcu lumină. Răspund cu un ton foarte savant: „Heliade a publicat «Versurile domnului A. de la Martine». Probabil nu știa că Lamartine se scrie într-un singur cuvânt”. Va să zică eram la curent cu

problema. Ba îi și recit din „Lacul”: „O, temps, suspend ton vol! / Et vous, heures propices...”. Profesorul mă privește cu gura căscată. Celelalte subiecte au mers ca pe roate. Mă mai răsucesc, mă învârtesc cu întrebări în afara celor din bilețel. Nu izbutește să mă încurce. La final G.C. îmi zâmbește binevoitor și îmi spune: „E bine, dar n-ai știut ce s-a întâmplat la 1830. Nota 9”. Turbam! De curiozitate rămân să aud ce îl întreabă pe candidatul următor. „Ce înțelege Blaga prin «Eu nu strivesc corola de minuni a lumii?»”. Candidatul, un ofițer rămas și el în urmă cu studiile – clei! Nu poate scoate nici o vorbă.

Încerc să-i transmit prin telepatie că este însăși cheia poeziei lui Blaga. Ofițerul nu recepționează mesajul și tace. „Spune-mi date bio-bibliografice!”, îi cere profesorul. Ofițerul probabil că era obișnuit cu mitralierele, fiindcă începe să înșire, cu viteza unei astfel de arme, date și opere. Dar nu înțelesese absolut nimic din opera marelui poet. Și a căpătat 7.

Mie, G.C. mi-a stricat media.

Atunci când mi-am căpătat diploma de licență a Facultății, sărbătoream 20 de ani de la terminarea liceului. Fiica dragului meu profesor diriginte, Micu Jäger, mi-a adus o fotografie a acestui eveniment, aflat în arhiva tatălui ei.

În rândul din față sunt unii dintre profesorii noștri. Îmi amintesc cu nespus respect de profesorul Wahlenstein, ale cărui lecții de Istorie a Literaturii Române vechi ni le-a predat atât de atrăgător și de sistematic, încât mi-au fost de mare folos și la facultate. El este primul din stânga fotografiei. Alături e Micu, pe care l-am mai pomenit de multe ori cu adâncă dragoste în articolele mele. Urmează Pauker, un excelent profesor de matematică, dar de la care imbecilul de mine n-a reușit să prindă nimic. Urmează maestrul Schwarzman, ale cărui cântece le mai fredonez și acum. De ce însă rostea „virtuoz” în loc de „virtuoz”, nu știu. La mijloc e directorul liceului, Ion Grubea,

ale cărui expuneri erau atât de interesante și de documentate, încât multă vreme am visat să devin și eu profesor de istorie. În dreapta lui e profesorul Pinhas-Părvulescu, ale cărui lecții de Literatură Română Contemporană nu ne-au stârnit o atenție deosebită. Dar de „mortuis nil nisi bene”.

În sfârșit, ultimul din rând este Volcovici, un erudit profesor de germană și franceză, care s-a bucurat mult de simpatia elevilor săi. Eu mă aflu ceva mai sus, exact între Pauker și Schwarzman. Arătam destul de bine, dacă nu aș fi avut urechile atât de clăpăuge. La urma urmelor, nici printul Charles nu e mai breaz!

Alături îmi sunt colegii mei de clasă. Pe atunci eram încă mulți. Acum, în București, am rămas câțiva. Cei mai mulți s-au risipit în alte țări și chiar continente, iar pe alții i-a și chemat la el Stăpânul din ceruri. Ne rugăm să-i fi primit cu brațele deschise și să-i așeze lângă el, ca în fotografia de față.

OCTAVIAN SAVA